

Прищеп О.П.
викладач кафедри
естетичного виховання

Дитяча творчість на уроках музики

Формування творчої, мислячої особистості – одне з найважливіших завдань сучасної школи. В теорії та практиці навчання особливо гостро стоїть питання про розвиток творчих здібностей учнів, залучення їх до художньо-творчої діяльності. Важлива роль у цьому належить музичному мистецтву. Музика стимулює до творчої діяльності, формує пізнавальні та емоційно-мотиваційні функції, розвиває творче мислення й комунікативність, а також позитивні якості характеру: систематичність, працьовитість, наполегливість у досягненні мети.

Проблема дитячої музичної творчості багатогранна й різнопланова. Її вивчали психологи (Б. Ананьев, Л. Виготський, Е. Голубєва, Г. Костюк, Б. Теплов та інші), музикознавці (Б. Асафьев, Л. Баренбойм, В. Медушевський, Є. Назайкінський, Б. Яворський), педагоги (В. Верховинець, Н. Ветлугіна, Д. Кабалецький, М. Леонтович, К. Стеценко та інші). У сучасній вітчизняній музичній педагогіці ці питання розробляються досить активно (О. Лобова, Л. Масол, Є. Печерська, О. Ростовський).

Мета даної статті – розглянути дитячу музичну творчість на уроках музики в початковій школі.

Ознайомлюючись з методичною літературою з проблем дитячої творчості, зустрічаємо терміни “імпровізація” та “творчість”. Нагадаємо, що імпровізація виникає під час виконання музики. Процес створення музики також не виключає елементів імпровізації. Творчість потрібно розглядати ширше. Звичайний твір – це розгорнутий процес, який складається з обмірковування задуму, засобів його втілення, удосконалення й оцінення результату. Саме так творчість розвиває, спрямовує, контролює музичне мислення.

Виховна роль дитячої творчості оцінюється дуже високо. Так, Б. Яворський зазначав, що виховна цінність музичної творчості виявляється насамперед у самому процесі, бо він дає змогу вчителю спостерігати за ходом музичної думки дитини [4]. Б. Асаф'єв вважав, що творчість сприяє глибшому засвоєнню музичного матеріалу [1]. Б. Теплов підкреслював важливість творчості в період початкового навчання, акцентував, що творчість є важливою умовою та засобом розвитку здатності до образного бачення світу [3].

У дітей молодшого шкільного віку дуже яскраво проявляється творче начало, вони легко сприймають інтонацію, образний зміст музичних п'єс тощо. Творчість активізує пам'ять, мислення, уяву, цілеспрямованість, інтуїцію. У музичній творчості провідну роль відіграє синтез емоційної чутливості та мислення, абстрактного та конкретного, логіки та інтуїції, творчої уяви, активності, здатності швидко приймати рішення.

Творчість дітей пов'язана із самостійною діяльністю, з вмінням оперувати знайомим музичним матеріалом, знаннями, навичками тощо. Музичне пізнання в атмосфері творчості набуває розвиваючого характеру. Методологічного значення набуває думка про те, що дитяча творчість на уроках музики має розглядатись як пізнавально-пошукова практика. Творчість цінується за те, що учні самі відкривають щось нове в світі музики.

Підготовка учнів до творчості має велике значення. Учитель має приділяти багато уваги різним видам творчості: коли діти слухають музику, співають, грають на інструментах, рухаються. Спочатку молодші школярі краще виконують завдання, пов'язані з рухами, грою на музичних інструментах, пізніше – зі співом.

Творче зерно в музичній діяльності молодших школярів проявляється у відтворенні (голосом) нескладних мотивів; у виразних рухах під музику; у створенні ритмічного супроводу до музики; в оцінних судженнях про почуту музику; в осмисленні виконання пісень з елементами самостійної інтерпретації.

Активним засобом розвитку творчої активності є творчі завдання. Зміст їх багато в чому залежить від особистої зацікавленості вчителя. Педагог надихає учнів на творчі дії. Він пропонує ігрові творчі завдання, які створюють позитивну атмосферу уроку, сприяють емоційній чутливості. Це дуже важливо, бо саме в таких умовах найповніше розкриваються творчі здібності. Ускладнення умов та змісту гри збагачує їх. У творчих завданнях розкривається самостійність учнів.

Творчі завдання виконуються в певній послідовності. Наприклад, щоб знайти виразний рух, що відповідає музиці, діти спочатку слухають твір, виявляють його характер, засоби виразності. Потім планують можливі варіанти рухів. Задум продумують колективно або індивідуально. Результатом творчого рішення є виразне виконання твору. Оцінюючи його, необхідно враховувати розуміння музичного образу, здатність “автора” виразно його повторити.

На початковому етапі організації творчої діяльності доцільним є створення поспівок, ритмічних зворотів, пісень на обмеженій кількості ступенів. Дитина оперує конкретною музично-слуховою уявою, набутою під час сприйняття, співу, гри.

Творчість є важливою умовою загального розвитку дитини. Засвоюючи певні ладові інтонації, учні повинні не тільки чути їх, а й чисто інтонувати. Наприклад, придумати на звуковисотних інструментах заклики птахів: сумні, серйозні, веселі. Виконуючи такі завдання, діти навчаються розуміти взаємозв'язки між музичним образом та засобами його втілення.

Виконуючи найпростіші ритмічні партитури, діти здобувають уявлення про ритм, динаміку, темп, їхню роль у створенні музичного образу. Ці уявлення закріплюються створенням ритмічного супроводу до інших п'єс, самостійно або з педагогом. Доцільними є завдання на розвиток уявлень про жанр (марш, пісня, вальс, полька), музичну форму (куплетна, проста дво- та три частинна, рондо, варіації). Ці навички поглиблюються при роботі над пісенним матеріалом, де також можливі різноманітні творчі завдання.

Наприклад, створити ритмічний супровід, вступ, обрати інструмент, звучання якого відповідає характеру конкретного твору тощо. В усіх випадках діти мають аргументувати свій вибір. Різноманітність та системність сприяє успішному виконанню творчих завдань.

Узагальнюючи сказане зазначимо, що для активізації творчих проявів учнів необхідно:

- добирати музику, яка формує творчі навички і водночас відповідає дидактичним вимогам;
- використовувати методи роботи, що сприяють творчій активності;
- показувати зразки творчості у різних видах музичної діяльності, різним способом імпровізувати; розробляти і ставити серії творчих завдань; встановлювати, виходячи з теми, раціональні шляхи взаємодії діяльності на кожному уроці.

У підготовці до творчої діяльності доцільно враховувати три етапи: 1) збагачення життєвих та музичних вражень (наприклад, знання казок, віршів тощо); сприйняття художньо-цінних творів, яке збагачує слухові уявлення та стимулює зацікавленість музикою; 2) ознайомлення дітей зі способами творчих дій (порівнювання пісень, подібних за ритмом, ладом тощо, але контрастних за настроєм); 3) оволодіння способами творчих дій (спочатку їх показує сам педагог: аналіз пісні, обговорення плану її виконання, аргументація доцільності того чи іншого творчого рішення) [2].

Отже, розвиток творчих здібностей дітей був і залишається одним із важливих завдань музичного виховання на сучасному етапі.

Література

1. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. – 2-е изд. / Б.В. Асафьев. – Л.: Музыка, 1973. – 144 с.
2. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навчальний посібник / О.М. Олексюк. – К.: КНУКіМ, 2006. – 188 с.
3. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей / Б.М. Теплов. – М. – Л.: АПН РСФСР, 1947. – 335 с.
4. Яворский Б.Л. Статьи. Воспоминания. Переписка / Б.Л. Яворский. – М.: Сов. Композитор, 1972. – 703 с.